

Ольга Лучанінова,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інженерної педагогіки
Українського державного університету науки і технологій
(ННІ «Інститут промислових і бізнес технологій»), м. Дніпро, Україна
e-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8336-9273

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ПОСТАТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОГЛЯДНОГО ПРОСТОРУ ФІЛОСОФА В СУЧАСНИХ УМОВАХ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Дослідження присвячено розкриттю неординарної історико-культурної постаті Г. Сковороди як представника своєї доби й культури, розумінню трансформаційних процесів під час перенесення світоглядного простору філософа на сучасні умови навчання й виховання студентської молоді. У статті схарактеризовано категорії життя людини як історико-культурної постаті, яка зробила свій внесок у культуру доби, духовність народу. Як представник культури українського бароко Сковорода багатогранний: неоплатонічні студії, герменевтика, релігія і Біблія як спосіб пізнання, божественне в людині, філософські рефлексії, знання старих й нових мов, концепції й ідеї – усе це виходить за межі розуміння життя однієї людини й разом із тим викликає захоплення, бажання наслідування. Сковорода – людина свого часу й людина майбутнього одночасно.

Акцентовано увагу на тому, що в центрі філософського простору поета – теоцентризм, христоцентризм, провіденціалізм, інтроспективний погляд на речі, діалектика, заснована на антитезах, а також неоплатонізм філософських рефлексій. Прагнучи філософського ідеалу, письменник максимально наближує стиль свого життя до цього ідеалу.

У світлі підготовки до фаху, виховання студентської молоді освіта постає як інструмент педагогіки і як сучасні умови навчання й виховання, формування особистісних якостей у студента. Досліджуючи філософський простір поета, ми наближаємося до пізнання себе. Свої шукання Сковорода трансформував у думки для нас, майбутніх поколінь: кожен мусить пізнати свій народ і в народі себе як особистість.

***Ключові слова:** філософський простір, трансформація, особистість студента, історико-культурна постать, діалектика, рефлексія, сродна праця, пізнання себе, Г. Сковорода.*

Постановка проблеми. Поет, філософ, байкар Г. Сковорода, якому в цьому році приділяється особлива увага у зв'язку з 300-літнім ювілеєм від дня народження, своїм світоглядом виходить за межі бібліографічного вивчення.

Філософські погляди, творчість, світобачення цієї непересічної людини, яка випередила свій час, є трансдисциплінарними: їх можна розглядати з погляду релігії, релігію – крізь призму філософії. Когнітивні схеми однієї дисципліни легко вкладаються в дисциплінарну галузь іншої. Порушуючи такі дисциплінарні кордони, дослідники сьогодні збагачують розуміння постаті мандрівного філософа, його вплив через століття на формування особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчий доробок Г. Сковороди, його погляди на життя, релігію, освіту, людське щастя досліджували як науковці, так і письменники: неоплатонічні джерела творчості Сковороди (М. Бартоліні), перехідна роль мислителя як представника культури українського бароко (Д. Чижевський), синкретизм Сковороди (фон Ердман), суспільно-культурний контекст філософії Сковороди, етико-антропологічний характер його рефлексії (П. Кралюк), заповіді філософа (Г. Богумил-Міняйло), біблійна герменевтика у творчості Сковороди (Н. Левченко), художній життєпис Сковороди (І.Пільгук), дослідження особистої книги Буття філософа через самоусвідомлення (Н. Пилип'юк), релігійні основи світогляду Сковороди (В. Чернишов) та ін. [2; 3; 4; 7; 8; 10; 13; 14; 17].

Так, досліджуючи релігійні основи світогляду філософа, В. Чернишов виокремлює такі його риси: теоцентризм, христоцентризм, провіденціалізм, які вплинули на становлення філософської концепції Г. Сковороди [17]. М. Бартоліні називає Сковороду сином доби бароко і спадкоємцем досократівської традиції, розкриває його діалектику, засновану на антитезах, та неоплатонізм філософських рефлексій. Силою свого духу Сковорода пізнає, *піднімається* до першооснов, *знову сходить* на землю, щоб проголосити мудрість Бога у формі загадкового дискурсу [2].

Г. Богумил вражає простотою духовних заповідей від філософа-мандрівника, які здебільшого є життєвим дороговказом для молодого покоління [1]. Н. Левченко розкриває феномен Сковороди, який трактує людину як космічний прототип світотворення, як маленький всесвіт [3]. Л. Ушкалов стверджує, що феномен Сковороди можна осягнути лише в контексті української барокової традиції [13]. Тож усім своїм життям філософ показував, що прагне «жити в істині», максимально наближуючи стиль життя до філософського ідеалу.

Мета статті. Дослідити трансформацію світоглядного простору філософа в сучасних умовах та його вплив на навчання й виховання студентської молоді, визначити категорії життя мислителя як історико-культурної постаті, яка зробила свій внесок у культуру доби, духовність народу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Журналісти сучасності називають Сковороду біохакером за мінімальне споживання їжі, або культурним брендом України, оскільки він був визнаний ЮНЕСКО одним із мудреців світу нарівні з Конфуцієм. Студенти вважали його цікавим і справедливим викладачем, хоч він був і суворим в оцінці своїх учнів. Знаючи латину, як і ще п'ять мов, майбутній філософ був по-сучасному мобільним, бо, подорожуючи Європою, міг відвідувати лекції в університетах.

У науці існує цілий напрям – сквородинознавство, але й до сьогодні є білі плями життя цієї непересічної людини.

Філософ умів бути різним і залишатися собою, завжди розумів іншого, хоч таке розуміння мало межі у час «освітнянської темряви». Філософія Сковороди виходить з безпосередніх потреб і запитів його духу, що несе на собі відбиток глибокої внутрішньої релігійності. Християнська свідомість спонукала філософа через релігію, Бога шукати в собі людину й пізнавати світ. Релігійним мисленням пронизані його твори: ніхто сам для себе не живе, кожен має свою місію. Можливо, місія Г. Сковороди – у його релігійних шуканнях, які він трансформував у думки – ці пружини мови – і доніс до нас: кожен мусить пізнати свій народ і в народі себе як особистість.

Теоцентричність мислення Сковороди полягає в ідеї існування Бога і його сина Христа. Звідси – бажання розібратися: що таке смерть Христа і що означає його воскресіння, адже «ніхто не може воскреснути з Христом, якщо спочатку не помре з ним» [17]. Існування емпіричного світу є результатом Божественного промислу, Бог приводить людину із небуття в буття, надаючи всьому смисл. Знання мов, культури, основ гуманізму дає змогу Сковороді раніше за інших зануритися у світ богомислія, його шлях до Бога був вертикальний – від зречення мирських гріхів, пізнання себе й визнання Бога в усьому.

Сьогодні треба зрозуміти, яким було це сходження по вертикалі до свого автономного космосу, у яку добу відбувалося формування непересічної особистості, яка нині сучасна своїм світоглядом. Це були часи ліквідації гетьманства, московсько-турецької війни, знищення Січі (1775 р.), Коліївщина, навчання в Києво-Могилянській академії, самонавчання, пізнання самого себе, світу. Все це визначило перехідну роль Сковороди як мислителя, який жив на зламі двох вузлових періодів українського літературного і культурного розвитку, зробило його центральною постаттю духовної історії країни [14]. Безперечним є факт, що поет вивчав і перейняв могилянську філософію, але пішов своїм шляхом, виробивши концепцію філософських поглядів, діяльну молитву духовного сходження й умоглядну молитву. Творчість Сковороди неоднозначна, в ній можна знайти і неоплатонівську ідею поділу світу на божественний (ідеальний) та матеріальний, і негативне ставлення до речей матеріального світу, ігнорування «зовнішнього» пізнання, зосередження на самопізнанні, концепцію досягнення щастя, теорію сродної праці тощо.

Що є актуальним для нас у світогляді філософа? Чим ми можемо послужитися в сучасних умовах навчання й виховання студентів? Сучасні умови навчання й виховання студентів мають свої особливості: студентам доводиться отримувати освітні послуги в онлайн-форматі через війну й карантинні та посткарантинні обмеження. Цифрові технології, дистанційне навчання, великий обсяг інформації, інноваційні технології навчання супроводжують освітній процес студентів, і тут є певні ризики втратити студента як особистість через відсутність живого спілкування. Викладач, який постійно самовдосконалюється, розвиває обрії свого філософського бачення сучасного світу, знайде в історико-культурній постаті Сковороди багато цікавого на ментальному рівні розуміння життя. Подаємо наше бачення трансформації світоглядного простору філософа.

Трансформація світоглядного простору філософа Г. Сковороди в наш час

	Філософія Сковороди (18 ст.)	Трансформація поглядів (21 ст.)
1	Неоплатоністичні погляди: негативне сприйняття зовнішнього світу	Осмислення цивілізаційних змін, місця людини серед природи
2	Онтологія Сковороди про буття в єдності з пізнанням та логікою в контексті ідеології Просвітництва	Амбівалентність філософа в ставленні до Бога і реальних речей, боротьба і єдність протилежностей
3	Ідея сродної праці	Заняття за покликанням душі
4	Пізнай себе: «наша думка – то головна наша людина» (Сковорода) [12]	Духовні виміри особистості, внутрішнє пізнання себе: видимий світ – це слід від форм-ідей світу невидимого (Бога)

5	Образна форма пізнання, розуміння Біблії	Особистісна інтерпретація смислу життя і призначення людини, розуміння прихованого змісту Біблії як символічного світу.
6	Філософські рефлексії на природу речей і саму природу	Сучасна людина прагне усамітнення серед природи
7	Бог рухає людиною, даючи можливість розширити обрії пізнання	Біблія Вернадського [9]

Людина ХХІ століття постійно поспішає, бо будь-яка інформація має тенденцію до втрати актуальності кожні півтора року. Левову частину життя людина перебуває на роботі, і часто стреси є причиною виникнення думок про те, що існує якась таємниця смислу життя і призначення людини, який має знайти кожен. Звідси звернення до Біблії, бажання жити не в місті, а серед природи (сучасні екологічні поселення, екологічний туризм).

Здається, чим може допомогти філософія Сковороди в сучасних умовах швидкоплинного життя? Виявляється, десятки, сотні тисяч людей намагаються віднайти в собі образ «людини як «другого світу», створеного Богом, у який Він уклав часточку Себе» [2]. Філософа можна назвати по-сучасному коучем, який допомагає людям знайти себе в собі, пізнати себе й Бога в собі.

За Сковородою, людяними й щасливими є правила життя людини на землі: дотримуватися Божих заповідей та свого вродженого таланту, працювати й не чіплятися за земне тимчасове, а шукати сліди Бога на землі. Він вважає, що, народившись, людина стає ніби посередником між небом і землею, і людська творчість теж є «формою посередництва між матеріальним і духовним космосом» [2, с. 142].

Навчання й виховання студентської молоді відбувається в стінах закладу вищої освіти, під час занять викладач дотримується триєдиної мети, щоб реалізувати мету лекції, семінару тощо. Педагог під час мотиваційної частини заняття може навести приклад про бажання Сковороди пізнавати світ, вчитися, постійно рухатися, відвідувати європейські університети, що сьогодні ми називаємо мобільністю студента. Знання латини, яка була на той час єдиною мовою викладання в університетах, сприяло збагаченню знань Сковороди, читанню релігійних текстів. М. Бартоліні вважає, що це дало змогу філософу ще глибше розвинути творчість як форму «посередництва між матеріальним і духовним космосом» [2].

Учитель української літератури може цікаво, використовуючи алегорію, як це і любив робити у своїй творчості Сковорода, наблизити учнів до ідеї сродної праці, любові до праці взагалі.

Пізнавати філософа як митця й особистість треба поступово, не поспішаючи. Життя Сковороди – це приклад вільного вибору людини протистояти гріху, заглибитися в себе, щоб знайти Бога в собі. Пізнавши це щастя, філософ ділиться своїм досвідом, намагається людину наблизити до Біблії через систему знаків і символів.

Для свого часу Сковорода був енциклопедично освіченою людиною, вільно володів новими для його часу й старими мовами. Сучасний філософ може знайти у його творчості переосмислення культурних світоглядів Сократа, Платона,

Августина, Епікура, Сенеки, мозаїчне переплетення античних, біблійних, гуманістичних, барокових текстів, які стали предтечею, як і сам філософ, «конкордія»-дискурсу (згоди) барокової доби. Ми можемо сьогодні, на думку Л. Пашкової, говорити про риси преромантизму у творчості письменника, які у творах виявляються в народності, історизмі, ідеалізації Середньовіччя, культові таємничості, суб'єктивізму й сентименталізмі [7].

Мандрівний спосіб життя останніх років філософа – це можливість для студента зрозуміти цінність єднання з природою, сили любові до рідного краю, бо основа людського життя – любов. З такої любові у молоді виростає патріотизм на підсвідомому й почуттєвому рівні, а з нього постає націоналізм і розправляє крила, коли цю любов у нас забирають, знищують на дорогах війни.

Для сучасників Сковорода – не просто філософ, а людина, яка наблизила Біблію до простої людини. Здається, йому вдалося розгадати секрет одкровенень Біблії, загальнолюдської мудрості, зрозуміти людську душу й призначення людини. Наголосимо на окремих думках про роль Біблії в житті філософа. За Сковородою, поняття віри й духовності тісно взаємодіють між собою, людина є посередником між небом і землею, а Біблія допомагає їй зрозуміти своє призначення, бо людина на підсвідомості спирається на божественне начало в собі [3; 13]. Завдяки сквородинівській евристиці сучасна молодь може відкрити для себе українську духовну історію доби українського бароко, знайти через алегоричні конструкції письменника істину людського призначення у Святому Письмі [9].

Сьогодні для роботодавців актуальними стали soft-skills, metaskills, які можна розвинути у студентів, використовуючи спосіб життя філософа Сковороди як приклад. Доречним буде для студентів – майбутніх філософів чи політологів розповісти про Сковороду як про особистість, яка розвинула в собі м'які навички, метанавички, такі необхідні сьогодні сучасному студентові у пошуках роботи: через триста років він ніби своїм способом життя доводить, що треба навчатися упродовж життя, не зупинятися на досягненнях, вивчати мови, які допоможуть стати мобільним, бути наполегливим, життєрадісним, любити працю, нести відповідальність за прийняті рішення, бути толерантним з іншими тощо. З життям українського філософа, поета, байкаря, педагога студенти можуть ознайомитися, прочитавши його філософські трактати, зокрема «Наркіс. Пізнай себе», збірку «Сад божественних пісень». Спонукають до роздумів і численні вислови та афоризми філософа [10; 11; 12].

Сковорода – приклад людини, яка прагне навчатися все життя, та й навчання в Києво-Могилянській академії було тривалим: дванадцять років навчання на трьох рівнях – природничому, філософському та теологічному. Йдучи за першою філософією Платона, Сковорода, вважаючи першоосновою світу Бога, заглиблюється у свою душу аж до єднання з Богом [15]. На нашу думку, завдяки цьому ми стійко переносимо випробування на війні, кожний ставить питання: якщо не я стану на захист рідної землі, то хто? Ми ніби розуміємо своє призначення сьогодні під час воєнних випробувань: це не покарання від Бога, а шлях очищення українців від меншовартості, здобуття кращої долі для держави. Для Сковороди серце – це місце для роздумів, прийняття рішень, місце для премудрості, до якої доходить кожна людина. Гідність, віра, любов, самопожертва, свобода волі, вибір – ось наша автентична

ментальність за Сковородою, яка сьогодні тримає іспит перед Богом на полях смертельної битви [7].

Наголосимо, що філософ – чи не поодиноким людиною доби Просвітництва, яка вголос говорила про свободу особистості, мотив свободи наскрізний у його творчості й у житті. Сьогодні такий спосіб життя є прикладом для тих, хто не хоче прогинатися під світ із його правилами, які колись не збігалися з поетовими автентичними правилами сприйняття життя.

Прикладів трансформації світогляду філософа достатньо. Науковці (В. Моргун, В. Рибалка, А. Самодрин), досліджуючи ноосферний вимір освіти, спираються на філософське вчення Сковороди, просувають нову ідею Біобіблії (за Вернадським), що змушує освітян з точки зору педагогіки вивчати коеволюційні зміни в людині й природі, втілюючи в практику культури і життя, а в гуманітарній парадигмі має місце теорія біоенергоінформаційних генераторів творчої енергії особистості, бо смисл і призначення життя людини – самопізнання [9].

Сковорода, працюючи викладачем у Переяславському та Харківському колегіумах, розробив новий курс поетики, лекції з катехізису, курс лекцій «християнського добронравія». Він увів новий вид оцінювання учнів – вербальний: «вельми гострий», «вельми туп», «безглуздя» тощо. Педагог обстоював принцип гармонійного виховання розуму, серця і тіла, трудове виховання. А ще вчив любити свій народ: «Якщо ти українець, то будь ним. Чи француз? Будь французом. Чи татарин? Будь татариним. Все добре на своєму місці і в своїй мірі, і все прекрасно, що чисте, природне, тобто не фальшиве» [11, с. 329].

Моральному вихованню Г. Сковорода підпорядковував усю свою виховну діяльність серед учнів Харківського колегіуму. Виховне значення для людини мають роздуми Г. Сковороди про людські гріхи. Адже подібність людської душі до Бога не дана їй від природи, її треба шукати. До восьми ступенів гріхів (обжерливість, перелюб, скупість, смуток та ін.) педагог додає ненависть, злопам'ятство, гордість, хитрощі, відчай, тугу. Людина як духовна істота має боротися з такими гріхами, очиститися через невтомну працю і любов.

Для студентів-філологів, майбутніх учителів літератури, окремо треба наголошувати на виховному значенні байок письменника, якого називають українським Езопом. Сила або мораль байки передає авторське бачення сюжету, пояснення вчинків персонажів через алегорію.

З глибини віків Сковорода, як сучасний коуч, мотивує до навчання: «Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає учитись» [10].

Педагог дорікав батькам, що не допомагають дітям знайти природні нахили, щоб сродна праця (інноваційна на той час педагогічна ідея) приносила насолоду й бажання розвиватися. Тому, як говорить філософ-педагог, і «буває, що військову роту веде той, хто повинен би сидіти в оркестрі» [18].

У педагогічній спадщині Г. Сковороди є багато прикладів для сучасних викладачів щодо виховання, яке має бути спрямованим на досягнення єдності розвитку розумових, моральних і вольових якостей особистості. Яскравим прикладом морального становлення молоді є листування педагога (30 років) зі своїм учнем М. Ковалинським. Це потім учень стане викладачем піітики, буде займати керівні посади в освіті, а з перших днів знайомства зі Сковородою це був 17-річний хлопець із непевними нахилами, трохи розбещений, із сильним

негативним впливом аморальності попередніх вихователів. Педагог мав свою методику впливу на душу учня: писав йому щодня листи латиною, щоб він досконало володів цією мовою, якою можна яскраво пояснити багато речей, використовував навіювання, привчав його «думати, розмірковувати, висловлюватись справедливо, точно, пристойно»; радив займатися самовихованням, використовувати ідеї виховання Плутарха [4; 12, с. 21, с. 255]. Педагог взяв на себе відповідальність за виховання юнака, пояснював йому, що таке сенс життя, справжнє щастя і пошук шляхів до нього, дружба, вибір друзів, джерела чеснот і пороків [4].

У своїй професійній діяльності викладач має побудувати траєкторію підготовки студента за парадигмою від людини знаючої до людини компетентної. Формування особистості – це асортимент дискурсів, що склався в суспільстві. Індивід ніби є полем, де дискурсивні практики, за Фуко, завершують працю зі створення смислу [6]. Творчість Г. Сковороди, його ідеї пізнання світу й себе, сродної праці допомагають вибудувати навчальний процес сходження студента до себе. Філософія Г. Сковороди є своєрідним пошуком і визначенням українським народом свого місця в суспільно-історичному процесі [16].

Висновки. Доторкнувшись до джерел світобачення Сковороди, людина ніби знаходить себе через свою духовність, а національна культура знаходить себе через духовність народу. Ми напрацьовуємо алгоритм сприйняття себе у світі через пізнання себе, свого роду, держави, мови, культури. Внутрішня сила підсвідомо визначає життєвий шлях як окремої людини, так і долю цілої нації. Усе це зміг осягнути філософ, щоб передати нам чи то через символи Біблії, чи то через свої твори, особливістю яких є діалог.

Історико-культурна постать філософа, зміст його життя, ідеї, концепції, творчість ще чекають на сучасних дослідників, які зможуть ще глибше розгледіти код феномену філософа, трансформувати його, виокремити джерельну чистоту уроків життя українського Сократа. Для Сковороди процес самопізнання на ґрунті віри – це процес переродження людини, переоцінка цінностей, поворот до духовного життя. Саме цього сьогодні потребує кожний українець. Таким чином, трансформація світоглядного простору філософа в сучасних умовах має значний вплив на навчання й виховання студентської молоді, яка прагне до особистісних змін, духовних висот, що відкривають нові можливості розвитку особистості-професіонала. Його філософія сентенційна, потребує розуму, аналізу, інтелектуального заглиблення.

Категорії життя Сковороди як історико-культурної постаті показують нам, що людина зробила для культури й розвитку своєї доби, які окреслила вектори духовного майбутнього для нас і наступних поколінь. Світогляд філософа трансформується в наші дні: сьогодні – це коуч для духовної людини, взірць мобільності для навчання, перекладач Біблії через алегорії, шукач божественної істини всередині людини. Сковорода – людина культури свого часу, а культура – це подовжена у часі й просторі людська діяльність: мистецька, поведінкова, духовна тощо [6]. Заглибившись у світоглядний простір філософа, розвинена морально особистість постійно перебуває на шляху до себе, кращої, трансформує свої духовні практики.

Список використаних джерел

1. Богумил (Григорій Міняйло). Духовна наука Григорія Сковороди. *Інформаційний бюлетень «Косацьке Слово»*. 1995. № 13 (січ.-лют.) https://metodokaf.blogspot.com/2015/07/blog-post_9.html (дата звернення:10.08.2022).
2. Bartolini M. G. «Intro spice mare pectoristui»: ascenden zeneo platonichenella produzione dialogi cadì H.S. Skovoroda (1722–1794). Firenze : Firenze University Press, 2010. 188 с.
3. Левченко Н. М. Біблійна герменевтика в давній українській літературі : монографія. Харків : Майдан, 2018. 392 с.
4. Літфуллін В. Погляди Г. Сковороди на моральне виховання в контексті цілісного розвитку особистості. *Педагогічні науки*. 2014. № 60. С.126–132.
5. Лівшиця Якова : зб. ст. на пошану професора Леоніда Ушкалова з нагоди його шістдесятиліття / упоряд. Н. Левченко ; наук. ред. Р. Мельників. Харків : Майдан, 2016. 490 с.
6. Лучанінова О. П. Формування особистості студента засобами мистецтва як дискурсивна практика зі створення смислу. *Гуманітарно-педагогічна освіта: здобутки, проблеми, перспективи* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнародною участю) (18 листоп. 2021 р. / 14 кіслева 5782 року). Дніпро : Акцент ПП. 2021. 289с. С. 239–244.
7. Пашковська Л.Л. Творчість Г. Сковороди як феномен преромантизму. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Філософія. Культурологія. Політологія. Соціологія*. 2014. Т. 27 (66), № 1. С. 174–183.
8. Пилип'юк Н. Сковорода – еразміанець? *Лівшиця Якова: збірник статей на пошану професора Леоніда Ушкалова з нагоди його шістдесятиліття* / упоряд. Н. Левченко ; наук. ред. Р. Мельників. Харків : Майдан, 2016. С. 296–333.
9. Самодрин А.П. Ноосфера Вернадського – взаємообумовленість науки, освіти та інформації в житті особистості. *Гуманітарно-педагогічна освіта: здобутки, проблеми, перспективи* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю) (18 листоп. 2021 р. / 14 кіслева 5782 року). Дніпро : Акцент ПП, 2021. С. 6–10.
10. Сковорода Г. Повне зібрання творів : у 2 т. Т. 1. Київ : Наукова думка, 1973. 576 с.
11. Сковорода Г. Сродность к богословию. *Повне збр. творів* : у 2 т. Київ : Знання, 1973. Т. 2. С. 329.
12. Сковорода Г. С. Пізнай в собі людину. Львів : Світ, 1995. 528 с.
13. Ушкалов Л., Марченко О. Нариси з філософії Григорія Сковороди. Харків : Основа, 1993. 152 с.
14. Чижевський Д.І. Філософські твори : у 4. Т. 1. Київ : Смолоскип, 2005. XXXVIII, 402 с.
15. Феномен Григорія Сковороди. <https://matrix-info.com/fenomen-grygoriya-skovorody/>. (дата звернення:11.08.2022).
16. Філософські погляди Г. Сковороди. <http://kimo.univ.kiev.ua/Phil/31.htm>. (дата звернення:11.08.2022).
17. Чернишов В.В. Релігійні основи світогляду. Г.Сковороди https://shron1.chtyvo.org.ua/Chernyshov_Viktor/Relihiini_osnovy_svitohliadu_HSkovorody.pdf?PHPSESSID=771672ho8b7o8kl6c113vbiab5 (дата звернення:12.08.2022).
18. Що радить Сковорода сучасним вчителям та батькам. <https://osvitoria.media/experience/shho-radyt-grygorij-skovoroda-suchasnym-vchytelyam-ta-batkam/>(дата звернення:25.08.2022).

References

1. Bohumyl, (Hryhorii Miniailo) (1995). Dukhovna nauka Hryhoriiia Skovorody. *Informatsiyni biuletyn «Kosatske Slovo»*, № 13 (sichen-liutyi). https://metodokaf.blogspot.com/2015/07/blog-post_9.html (accessed date:10.08.2022). [in

Ukrainian].

2. Bartolini, M. G. (2010). *«Intro spice mare pectoristui»: ascenden zeneo platonice henel laproduzione dialogica di H.S. Skovoroda (1722-1794)*. Firenze: Firenze University Press.

3. Levchenko, N. M. (2018). *Bibliina hermenevtyka v davnii ukrainskii literaturi: monohrafiia*. Kharkiv : Maidan. [in Ukrainian].

4. Litfullin V. (2014). Pohliady H. Skovorody na moralne vykhovannia v konteksti tsilisnogo rozvytku osobystosti. *Pedahohichni nauky*, 60, 126–132. [in Ukrainian].

5. Levchenko, N. (comp.) (2016). *Listvytsia Yakova : zbirnyk statei na poshanu profesora Leonida Ushkalova z nahody yoho shistdesiatylittia*. Kharkiv: Maidan. [in Ukrainian].

6. Luchaninova, O. P. (2021, November 18). Formuvannia osobystosti studenta zasobamy mystetstva yak dyskursyv napraktyka zi stvorenniasmyslu. In *Humanitarno-pedahohichna osvita: zdobutky, problemy, perspektyvy*, Materialy II Vseukrainsko i naukovo-praktychnoi konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu), Dnipro, pp. 239–244. [in Ukrainian].

7. Pashkovska, L.L. (2014). Tvorchist H. Skovorody yak fenomen preromantyzmu. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V.I. Vernadskoho. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia. Politolohiia. Sotsiolohiia*, 27 (66), № 1, 174–183. [in Ukrainian].

8. Pylypiuk, N. (2016). Skovoroda – erazmianets? In *Listvytsia Yakova: zbirnyk statei na poshanu profesora Leonida Ushkalova z nahody yoho shistdesiatylittia*, uporiadnyk N. Levchenko, naukovyi redaktor R. Melnykiv (pp. 296–333). Kharkiv: Maidan. [in Ukrainian]

9. Samodryn, A.P. (2021, November 18). Noosfera Vernadskoho – vzaieoobumovlenist nauky, osvityta informatsii v zhyttiosobystosti. In *Humanitarno-pedahohichna osvita: zdobutky, problemy, perspektyvy*, Materialy II Vseukrainsko i naukovo-praktychnoi konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu), Dnipro, pp. 6–10. [in Ukrainian].

10. Skovoroda, H. (1973). *Povne zibrannia tvoriv: U 2 t. T. 1*. Kyiv : Naukova dumka. [in Ukrainian].

11. Skovoroda, H. (1973). Srodnost k bohosloviuu. In *Povne zibrannia tvoriv: U 2 t. (Vol. 2, pp. 329)*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

12. Skovoroda, H. S. (1995). *Piznai v sobi liudynu*. Lviv: Svit. [in Ukrainian]

13. Ushkalov, L. & Marchenko, O. (1993). *Narysy z filosofii Hryhoriia Skovorody*. Kharkiv : Osnova. [in Ukrainian].

14. Chyzhevskiy D.I. (2005). *Filosofski tvory : u 4 t. T. 1*. Kyiv: Smoloskyp. [in Ukrainian].

15. *Fenomen Hryhoriia Skovorody*. <https://matrix-info.com/fenomen-grygoriya-skovorody/> (accessed date:10.08.2022). [in Ukrainian].

16. *Filosofski pohliady H. Skovorody*. <http://kimo.univ.kiev.ua/Phil/31.htm> (accessed date:11.08.2022). [in Ukrainian].

17. Chernyshov, V.V. *Relihiini osnovy svitohliadu H. Skovorody*. https://shron1.chtyvo.org.ua/Chernyshov_Viktor/Relihiini_osnovy_svitohliadu_HSkovorody.pdf?PHPSESSID=771672ho8b7o8kl6c113vbiab5 (accessed date:12.08.2022). [in Ukrainian].

18. *Shcho radyt Skovoroda suchasnym vchyteliyam ta batkam*. <https://osvitoria.media/experience/shho-radyt-grygorij-skovoroda-suchasnym-vchytelyam-ta-batkam/>(accessed date:25.08.2022).[in Ukrainian].

Olha Luchaninova,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor, Professor of the

Department of Engineering Pedagogy

Ukrainian state university of science and technology

(Educational and scientific institute «Institute of industrial and business technologies»)

Dnipro, Ukraine,

e-mail:2017olgapetrovna@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8336-9273

THE HISTORICAL AND CULTURAL FIGURE OF GRIGORY SKOVORODA: THE TRANSFORMATION OF THE PHILOSOPHER'S WORLDVIEW SPACE IN THE MODERN CONDITIONS OF EDUCATION AND EDUCATION OF YOUTH STUDENTS

The study is devoted to revealing the extraordinary historical and cultural figure of H. Skovoroda as a representative of his era and culture, to understanding the transformational processes during the transfer of the philosophical space of the philosopher to modern conditions of education and education of student youth.

The article characterizes the categories of a person's life as a historical and cultural figure who contributed to the culture of the day, for the development of the country. As a representative of Ukrainian baroque culture, Skovoroda is multifaceted: Neoplatonic studies, hermeneutics, religion and the Bible as a way of knowing, the divine in man, philosophical reflections, knowledge of old and new languages, concepts and ideas - all this goes beyond understanding the life of one person and together with it causes admiration, a desire to imitate. Skovoroda is a man of his time and a man of the future at the sametime.

Attention is focused on the fact that theocentrism, Christocentrism, providentialism, an introspective view of things, dialectics based on antitheses, as well as Neoplatonism of philosophical reflections are in the center of the poet's philosophical space.

Building his ideal, the writer brings his life style and philosophical ideal as close as possible. In the light of preparation for life, profession, education of student youth, education appears as a tool of pedagogy and as modern conditions of education and upbringing, formation of virtues in the student personality for life. Exploring the philosophical space of the poet, we come closer to knowing ourselves. Skovoroda transformed his searches into thoughts for us, future generations: everyone must know his people and in the people himself as a person.

Keywords: *philosophical space, transformation, student personality, historical and cultural figure, dialectic, reflection, autonomous cosmos, related work, self-knowledge, H. Skovoroda.*